

BARTHA GUSZTÁV

ÚJ LENDÜLET

Honfoglalás és Trianon, remény és gyász.

Matl Péter a trianoni határ kettéosztotta Sátoraljaújhely fölé magasodó Szár-hegyen felavatott emlékműve, hivatalos nevén a Centenárium Turulszobor, az 1936-ban épült Magyar Kálvária részeként június 6-án került felavatásra.

A madarak röpte határtalan.

A költői metaforákhoz és a népművészet díszítőmotívumaihoz hasonlóan, sok esetben a képzőművészeti alkotások is csupán egy meghatározott kulturális környezetben élők számára közérthetőek. Közösségszervező erővé az által válnak, hogy a költői hasonlatoktól, a kopjafák jelentéssel bíró motívumain keresztül a szobrászok kőbefaragott vagy bronzba öntött alkotásáig bezárólag, mintegy hozzájárulnak a múlt megértéséhez, a jelen alakításához, és a jövőbeni célok megfogalmazásához. De a gondolati-érzületi elemeket nemcsak közvetíteni tudják, szimbólum voltuknak köszönhetően, többlet-jelentésük képes új és új gondolati és érzelmi elemmel gyarapodni.

A Centenárium Turulszobor kőben realizált történet, aminek a kezdete az idők homályába vész, és az idők végezetéig befejezetlen marad.

Egyik íródo fejezete napjaink történéseiről és sorskérdéseiről szól. Szereplői és elszendvedői: a felvidéki, a kárpátaljai, az erdélyi, a délvidéki és a burgenlandi magyarok. A trianoni szerződés aláírását követően elcsatolt területek lélekszámban mind gyorsabb ütemben fogyó, kisebbségi létre kényszerült magyarsága. Akiknek a mindennapok létgondja mellett nap mint nap meg kell küzdeniük a többségi nemzet arroganciájával, azzal, hogy evidencia úgy tekinteniük a magyarokra, mint másodrendű állampolgárookra. Bármikor elvitatható az anyanyelvi oktatáshoz, az autonómiához, a nemzetéhez tartozásának a joga. Elsők lesznek az elbocsájtási és utolsó a javadalmazási listákon. De a globális identitástalanítás, a liberál-kommunizmus sem ígér élhetőbb jövőt. Töröld el a nemeket, dönts le a szobrokat, tiltsd meg a nemzeti szimbólumok használatát, lehetetlenítsd el az egyházakat és korrumpájl, korrumpájl, harmadszor is korrumpájl...

Szlovák magyarok, ukrán magyarok, román magyarok, szerb és horvát magyarok...

Ismerős?

Kárpátalján megtapasztalhattuk, milyen érzés szovjet magyarnak lenni.

Trianon azonban nemcsak a múltunkat determinálta, de máig ható trauma.

A Centenárium Turulszobrot június 6-án Orbán Viktor, Magyarország miniszterelnöke avatta föl. A Duna Televízió élő adásban közvetítette az eseményt. A műsorban bejátszott interjúk egyikében az alkotó is megszólalt, és többek között elmondta, hogy mi a közös a vereckeik és centenáriumi emlékmű koncepciójában, felhívta a nézők figyelmét a szobor tájolását, méretét, formáját meghatározó szimbólumokra. Az interjú alig kétpercnyi időkerete azonban csak a felsorolásukra volt elegendő, a tévénézőkben esetleg megfogalmazódó kérdések válasz nélkül maradtak.

Mi az oka, hogy előlnézetből angyszárnyakra hasonlítanak a turulmadár szárnyai?

Karvaly, turul (altáji?)-sólyom, kerecsensólyom: mindhárom vadászmadár, és a nevük török eredetű.

A Képes Krónika illusztrációján Árpád vezér elő fejedeleme pajzsát díszítő turul-sólyomábrázolás a millenniumi időszakban egy karvalyszerű, kiterjesztett szárnyú, csőrében vagy karmai között kardot tartó madárként kerül újra a köztudatba, válik a turulmadaras emlékművet alkotó szobrászok etalonjává.

Angyszárnyú kerecsensólymot nem említenek a krónikák, de griffmadarat sem. Részlet az Anonymus által lejegyzett, az ősmagyar vallás Emese álmaként ismert mondájából: „... isteni csodás eset miatt nevezték Álmosnak, mert teherben lévő anyjának álmában isteni látomás jelent meg sólyom-forma madár képében, és mintegy reá szállva teherbe ejtette őt. Egyszersmind úgy tetszett neki, hogy méhéből forrás fakad, és ágyékából dicső királyok származnak, ámde nem a saját földjükön sokasodnak el. Egy terhes anyát teherbe ejteni... Valószínűbb, hogy az álombéli isteni látomás sólyom-forma madara égi hírnök, aki közli az anyával, hogy a születendő gyermektől dicső királyok származnak majd, de nem saját földjükön sokasodnak el”. A honfoglalás mondájában is felbukkan a sólyommadár, turul néven örzi-védi és kivezeti a röptét követő, szükségét szenvedett magyarokat Levédiából. „Ahol a madár eltűnt a szemük elől, ott tábort ütöttek, majd ekkor újra előtűnt a turul, és a magyarok követték minden népükkel együtt. Így jutottak el Pannóniába, Attila egykori földjére. Itt aztán a madár végleg eltűnt szemük elől, ezért itt maradtak.”

A pusztai népek eredetmondáiban más és más képelt, vagy valós élőlény testesíti meg a hírhozó, a védő és az ígélet földjére vezető égi követet. A honfoglalás korabeli magyaroknak a kerecsensólyom lehetett a „védangyala”. Valószínűleg nem azért került rá az ötven forintos pénzérmére a

domborműve, mert Magyarország a legnyugatabbra fekvő fészkelő helye, mint ahogyan oldalnézetből sem véletlenül hasonlít kerecsensólyomra a Centenárium Turulmadár.

Honfoglalás és Trianon.

A tulipán a remény szimbóluma. A vászon-, posztó- és bőrhímzések kedvelt motívuma. A sztyeppék vadvirága díszítőeleme a fából készült használati tárgyaknak, ablaktábláknak, fakerítéseknek is. Régen az eladó lányok tulipános ládában tárolták a kelengyéjüket. A fölszállni készülő, szárnyaival új lendületet vevő Centenárium Turulmadár kontúrja előlnézetből tulipánt formáz, és minél távolabbról szemléljük a sziluettet, annál nyilvánvalóbb. S most a megálmodóját és alkotóját, Matl Péter Munkácson élő szobrászművészt idézem: „*Radványi György akadémikus, Sátoraljaújhely főépítésze azt mondta, hogy Matl Péter csináljon olyan szobrot, amelyet Matl Péter szokott csinálni. Én olyan szobrokat csinálok, amik egyensúlyt próbálnak teremteni az egymással való kapcsolatainkban és érzelmeinkben, és nemzetiségétől függetlenül, reménnyel tölti el az embereket a jövőt illetően.*”

1939-ben a Vereckei-hágón közös magyar-lengyel határ volt